

տութեան տնտեսական կամ կուլտուրական գործունէութիւնը Փոքր Ասիայում շահաւէտ լինի քրիստոնէայ ազգարնակութեանը՝ այդ մի խիստ ցանկալի և ուրախալի միութարանք կը լինի տաճկահայերի համար: սակայն քաղաքական տեսակէտից տաճկահպատակ հայերի տղբալի գրութիւնը թեթեացնելու համար ամենամեծ արժէքը կունենայ Ռուսաստանի բարեկամութիւնը և պաշտպանութիւնը:

Պր. Մելիք-Աարազեօղեան զուր տեղը շեշտում է գլխաւորապէս Հիլֆսրունդի մարդասիրական, քրիստոնէական և իդէալական սքանչելի յատկութիւնները: Իրաւ որ Գերմանիայում կան շատ բարեսիրտ անհատներ, որոնք կոտորածների և աղէտների թշուառ զոհների վերաբերմամբ տոգորուած են այդ տեսակ զգացմունքներով, սակայն «Օգնութեան Միութիւնը» իբրև դործող ամբողջութիւն բնականաբար խիստ լուրջ ցանկութիւն ունի իւր գործունէութիւնը Արևելքում յարմարեցնելու Գերմանիայի տնտեսական և քաղաքական շահերին: Իբրև ապացոյց կարող ենք մէջ բերել նոյն այս գրքից Յելլերի մի հետաքրքիր յօդուածը, ուր ի միջի այլոց ասուած է, որ «(Օգնութեան Միութիւնը) ամենեին անտարբեր չէ դէպի Գերմանիայի տնտեսական և քաղաքական շահերի յաջողութիւնը ընդհակառակը նա դիմել է մի անգամ այդ կառավարութեանը, խնդրելով ցոյց տալ նորան այն ճանապարհը, որով պիտի նա շարունակէ ընթանալ, ներդաշնակելով իւր քայլերը իշխանութեան ցանկութեան հետ» („Das Reich Christi“, Juni, 1899):

Մեր վերոյիշեալ կարծիքները գերմանական բողոքական եկեղեցւոյ միտումաւոր գործունէութեան մասին բնաւ չեն արգելում երախտապարտ լինելու գերմանացիներին այն բանի համար, որ նոքա հաղարաւոր որբեր և տառապեալներ աղատեցին մահուան ճանկերից:

Խիստ ամոսոսում ենք, որ պր. Մ. Ա.-ի այս բարեխիղճ հետազօտութեան լեզուն զգալի թերութիւններ ունի:

Յակոբ Մանանդեան

«Էմիլնեան Ազգագրական Ժողովածու» հրատ. Լազարեան ձեմարանի. Հասոբ Բ. Ժողովրդական վեպ եւ հեքեաթ, հաւաքեց Ս. Հայկունի: Մոսկուա-Վաղարշապատ, 1901, 80, էջ III—X, 3—447 (գիմն է 1 ռուբլի 25 կոպ.):

Ներկայ գիրքը «Էմիլնեան Ազգագրական Ժողովածուի» երկրորդ հատորն է կազմում: Պր. Ս. Հայկունի Ժողովրդական բանահիւսութեան վերաբերեալ անսպառ նիւթեր ունի հաւաքած: Ժողովածուի

խմբագրութեան կողմից պր. Գ. Խաչաթեան յայտնում է, որ բացի այս հաւաքածուից մի գիրք ևս պիտի յատկացուի պր. Հայկունու գրի առնուած հէքեաթներէ բաժնին, «իսկ երրորդ գիրքը կը նուիրուի հայ ժողովրդի բերանում շրջող քրդական վէպերին, որ առանձին կարեւորութիւն ունին»:

Արդէն լոյս տեսած Բ. հատորը երկու մասի է բաժանուած՝ Ա. Ժողովրդական վէպ, Բ. Ժողովրդական հէքեաթ. Առաջին բաժինը պարունակում է հետեւեալ նիւթերը. էջ 3) Սանասար և Բաղդասար (Մոկաց միւղ), 19) Դաւիթ և Մհեր (Մոկաց միւղ), 51) Յուսէփ բէկ և Ծաղիկ խանում (Արճշի քարառով), 63) Ապուղէթ (Բուլաւայ քարառով), 73) Խաչանտար (Դրական լեզուով), 89) Հիրին շահ և Բահր (Կուլապի քարառով), Իսկ երկրորդ մասում զետեղուած ժողովրդական հէքեաթները սորա են. Կուլապի քարառով—107) Լաւազար, 115) Միթիլ խաւք, 124) Փոկոտն (Պալտրդայի), 135) Բարբու, Զարսանճաղի քարառով—151) Ճուկօ և Ճէյրան, 163) Բըլէլ աղջիկ, 183) Ամպ (Տուման), 198) Գորտ, 216) Կրակոտ ոսպ (Աթաշի Մէրճիմէք), 228) Զիլ ու Քեօսէ, 233) Արտուճ և Խաղաղ թագաւոր, 241) Ճամին քաղաքը և Շղթայահատ, 257) Որսորդ Հայրապետ, 267) Բժիշկ Լոխման, 276) Դշխոյն Հեղինէ և Գիքուն, Ապարանայ քարառով—284) Աւազակապետ Իսկէնտեր և Օս թագաւոր, Կոսայից քարառով—289) Աղբեր-տղա և Քառսուն ծամ փարի: Խոյնցոց քարառով—300) Որսորդ Մուրատ: Ալիման գիւղի քարառով—305) Յեղուզակ թագուհին: Դրամայ գիւղի քարառով—315) Անհաւատարիմ և հաւատարիմ կիները, Արճշի քարառով—318) Անձը պողպատ (Զան փօլատ), Բաղու քարառով—321) Զուլալ աստղ և Նռան հատ ու Ոսկեծամ, 333) Դարչին և իրեք չարէք: Արաշկերթի քարառով—337) Իրեք քօսայ ու տուն աւիրող Յարօն, 343) Զախճպան Դիլան, 345) Տէրտէր ու Աճամ աղբեր, 348) Փըշկօ-նընձօ, Խարայ քարառով—353) Արար աշխարհի գեղեցկուհին (Դունեայ Գիւղալի), 361) Ուստա Մուրատ, 370) Հաճի Սայաթ, 376) Սինամ թագաւոր և Գիւլ, 382) Դարդոտ ռէս Մուրատ, 385) Խեղճ ու զաւլմ աղբեր, 387) Օխէշ, Բուլանխայ քարառով—390) Օխէշ, 395) Բաց, սև քարս, 401) Հուրնիկ և Հրեղէն, 417) Անխօս աղջիկ, 422) Խիկարի խըսէն, Արճշի քարառով—428) Կնիկը ջորիի փսխուած: Վանայ քարառով—432) Մարգրտաշար, Մոկաց քարառով—443—447) Խօճա Յիւսեփի Գեառնիկ տղեն:

Ժողովրդական բանահիւտութեան այս բոլոր նիւթերը—բացի «Խաչանդար» ից, որ գրական լեզուով է պատմուած—գրուած են զանազան բարբառներով՝ Մոկաց, Արճէշի, Բուլանխայ, Կուլապի, Զարսանճաղի, Ապարանայ, Կոսայից, Խոյնցոց, Ալիճան գիւղի, Դրամայ գիւղի, Բաղշու, Ալաշկերտի, Խլաթայ և Վանայ: Սակայն սորա չեն կարող

ծառայել իրրև լեզուագիտական նիւթ հայկական բարրառների ուսումնասիրութեան համար, որովհետև ինչպէս պր. Գ. Խալաթեանն էլ ինքը ուղիղ նկատում է՝ սորա գրի չեն առնուած յատկապէս լեզուաբանական նպատակով և երկրորդ (և այս ամենէականն է)՝ բարրառախօսական նիւթեր հաւաքողը անպատճառ հմուտ պիտի լինի լեզուագիտութեան և հնչիւնագիտութեան, իսկ պր. Հայկունի դժբախտաբար զուրկ է մասնագիտական նախապատրաստութիւնից, Պար. Հայկունու գիրքը կարեոր է միմիայն իւր բովանդակութեամբ և այս աշխատութիւնից կարող են օգտուիլ ժողովրդական բանահիւսութիւն և աղբազրութիւն ուսումնասիրողները: Այս տեսակէտից Լազարեան ճեմարանի նոր հրատարակութիւնը և սրա ծերունի աշխատասէր հեղինակը արժանի են ամենայն գովասանքի:

Գրքի տպագրութիւնը բաւական մաքուր և գեղեցիկ է: Զենք հասկանում թէ ինչո՞ւ պր. Խալաթեան ո՛չ մի տեղ առաջարանում չէ յիշել, որ այս գիրքը տպուած է Էջմիածնայ Մայր Աթոռի տպարանում: Մի՞թէ հայերիս համար ուրախալի չէ շեշտել Մայր Աթոռի իւրաքանչիւր գովասանքի արժանի առաջագիմութիւնը:

Յ. Մ.

Մեսրոպ Մաեսոց. Կազմեց Ե. Թ. Հրաս. Յովհաննէս Արամեանցի. 1 պատկերով. Ալեքսանդրապոլ. 1901. 80, էջ 5—32 (գինն է 5 կոպ.):

Բեօրնուօն. Կազմեց Ե. Թովչեան. Հրաս. Յովհաննէս Արամեանցի. 1 պատկերով. Ալեքսանդրապոլ. 1901. 80, էջ 5—42 (գինն է 10 կոպ.):

Մանմեղ. Կազմեց Ե. Թ. Հրաս. Յովհաննէս Արամեանցի. 2 պատկերով. Ալեքսանդրապոլ. 1901. 80, էջ 5—35 (գինն է 7 կոպ.):

Յովհաննէս Արամեանցի հրատարակութեամբ լոյս են տեսել Եղիշէ Թովչեանի կազմած Մեսրոպ Մաշտոցի, Մահմեթի և Բեօրնուօնի կենսագրութիւնները, իսկ շուտով հրատարակուելու են Սահակ Պարթև, Իրսէն և Հաուպտման, Պ. Ե. Թովչեանի այս փոքրիկ գրքոյկները բաւական սահուն լեզուով գրուած կոմպիլացիաներ են: Մի փոքր անյաջող է Մեսրոպ Մաշտոցի կենսագրութիւնը և գրքի գիւտի պատմութիւնը, որովհետև հեղինակը՝ նախ՝ ծանօթ չէ բանասիրութեան յարուցած խնդիրներին գրքի գիւտի մասին, երկրորդ՝ նա իւր աշխատութեան մէջ կրկնում է իրրև ճշմարտութիւններ բանասէրների սխալ և անընդունելի ենթադրու-